

SARDINIA INSVLA. 67

SARDINIAE insulae latitudo & longitudo à Ptolemæo & Plinio diligentissime descripta est. Metropolitim totius insulae Calarim hodiè vocant: vnde bidui in Africam est traiectus. Longitudo insulae ad sex dierum iter pediti expedito patet; latitudo, duorum. Oppidorum nomina quæ nunc vsurpantur, ab ijs quæ Ptolemæus & Plinius ponunt, plane sunt diuersa. Quæ Corsicam respicit, in montes frugiferos attollitur; at quæ Africæ obtenditur pars tota in planitiem explicatur, frumenti feracissima; etsi vix vlla pars insulae sit infecunda Pecoribus & pascuis abundat; ac proinde carniū & caseorum vili precio mirabilem suppeditat copiam. Boum tergora, vt & caseos, mercatores magno cum lucro in Italiam & Hispaniam auerunt. Insulani tam cicures quam syluestres equos magno habent numero; qui magnitudine quidem, non tamen robore, forma aut agilitate ceterarum regionum equis sunt inferiores. Tantus tota passim insula frumenti est prouentus, vt quotannis magna eius vis in Italiam & Hispaniam à mercatoribus transportetur. Quod si incolæ paullo essent sagaciores magisque industrij, credibile est soli vbertatem Siciliae nihil cessuram, immo maiorem futuram. Vinum producit præstantissimum, magna copia, albi & rubri coloris. Oleum non gignit, incolarum magis ignauia, id genus arboris non ferentium, quam soli vitio. Oleastri enim in syluis passim non paucis reperitur: vnde facile conijci potest, nec oleas domesticas defuturas, modo ars & industria agricolæ accederet. Tentauere nonnulli, non sine emolumento. Ceruis quoque apris, damis abundat: præterque has aliud ferarum genus ibi reperitur, Muffali nomē ab incolis sortitum, quo magna ex parte illi victitant, præsertim qui montana colunt. Fera hæc ceruum pilo & forma refert, sed cornua gerit incurua auribus circumducta, arietis instar. Magnitudine mediocrem ceruum æquat, gramine vescitur, inter asperos montes fere se continens, pernici cursu, carneque ad vescendum sapida. Lupum non fert Sardinia, nec vllas alias noxias bestias. Damnosissima quadrupedum ibi Vulpes est, magnitudine par illis qui sunt in Italia, tantis viribus vt robustum arietem ac vitulum etiam interficiat. Veteres prodiderunt, nullum venenatum animal in Sardinia gigni; at aerem parum esse salubrem: tum herbam quandam produci, quam comedens, ritu emoriatur: vnde prouerbiū ortum: *Rifus Sardomus*. sed hac de re nihil dum certi compertum habemus: illud constat, serpentes & scorpiones non deesse, sed innoxios fere. Fluiujs & lacubus piscolis irrigatur, præsertim circa Oristangam oppidum. Aquis etiam dulcibus scatet, præsertim circa loca montana, & Calarim metropolitim. Thermæ quoque non defunt, eaque non insalubres: quæ tamen incolarum incuria nostro tempore magna ex parte sunt collapsæ. Argenti etiam fodinæ reperiuntur, præcipue ad Ecclesiarum ciuitatem. Quod vero parum inde argenti eruitur, incolarum sit vitio, qui si in fodiendo essent diligentiores, maius quoque facturi erant operæ precium. Plinius scribit alumen quoque in Sardinia effodi: cui tamen experientia nostri temporis aduersatur. Salis quidem frequentes atque vberes passim sunt fodinæ, ad Calarim imprimis. Coralia quoque ceteris fere præstantiora, mittit; sed albi coloris per pauca. Ad cœli ingenium quod attinet, aere gaudet salubri, exceptis locis planis, ac præsertim circa Oristangam oppidum, vbi solum paludibus est refertum: è quibus ascendentes vapores aerem ita inficiunt, vt exteri ferre eum ægre possint. Incolis denique iam olim frequens fuit; atque hodie etiam populosa satis est, & oppidis ac pagis exulta. In montibus passim & asperis locis etiam nunc antiquæ structuræ visuntur, è saxo factæ, instar turrium

acuminatę; ceteroqui vallis siue propugnaculis nostratium vrbium nõ abfimiles. Fluuij quidem tota insula plurimi decurrunt, sed parum profundi, & vbiq; fere, ætate præsertim, vadosi. Diuiditur in promontorium Calaris, & promontorium Lugudoris: quarum singulę partes suum habent præfectum, siue Hispanum siue Sardum: at præsentē ipso prorege (qui Hispanus est natione, quum hęc insulę Hispaniarum regi subiecta) parum ij habent potestatis. Artes liberales plane negligunt insulani. Legendi & scribendi vsum tantum sibi parant, quantus ad patria iura intelligenda satis est. Galenus & Auicenna parui apud eos æstimantur: vnde fit vt ægroti medicis suis parum debeant. Sacerdotes parum litterati sunt; ac pauci Latine lingue habent peritiã, magis liberis procreandis quam legendis litteris dantes operam. Incolę equis scite vtuntur; at ob diurnam pacem armis parum sunt instructi: nec vllus fere tota insula ijs cudendis reperitur artifex; sed si opus quandoq; ijs haberent aliunde, ex Italia vel Hispania, comparare sibi necesse haberent. Rusticorum vxores in vestitu & moribus singularem præ se ferunt honestatem; ciuium e contra, opibus ad pompam & luxum abutuntur.

